

JIE

Year/Yıl 2024 | Volume/Cilt 4 | Issue/Sayı 1
Journal of Islamic Economics | İslam Ekonomisi Dergisi

Cemal Kalkan, Faizsiz Bankacılıkta Mudâra ve Kâr (Kitap Değerlendirmesi, İktisat Yayınları, 2021, 289 s.)

Hidayet Yıldız | hidayet.yildiz@student.asbu.edu.tr | ORCID: 0000-0001-8990-0045
Doktora Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami Araştırmalar Enstitüsü,
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara/Türkiye

Araştırma Bilgisi / Research Information

Araştırma Türü / Research Type	Kitap Değerlendirmesi / Book Review
Teslim Tarihi / Date of Submission	13.05.2023
Kabul Tarihi / Date of Acceptance	16.09.2023
Yayın Tarihi / Date of Publication	15.01.2024
DOI	10.55237/jie.1296780
Atıf / Citation	Yıldız, H. 2024. "Cemal Kalkan, Faizsiz Bankacılıkta Mudâra ve Kâr (Kitap Değerlendirmesi, İktisat Yayınları, 2021, 289 s.)." Journal of Islamic Economics, 4(1):79-82
Hakem Değerlendirmesi / Peer-Review	Editör Kontrolü / Editorial Check
Etik Beyanı / Ethical Statement	Bu çalışmayı yürütür ve yazarken kullanılan tüm kaynaklara uygun bir şekilde atıfta bulunulmuştur / While conducting and writing this study, all the sources used have been appropriately cited.
İntihal Kontrolü / Plagiarism Checks	Evet – Turnitin / Yes - Turnitin
Çıkar Çatışması / Conflict of Interest	Yazarın beyan edecek herhangi bir çıkar çatışması yoktur / The author has no conflict of interest to declare.
Şikayet / Complaints	jie@asbu.edu.tr
Destek Fonu / Grand Support	Yazar, bu araştırmayı yaparken herhangi bir dış finansman almadığını beyan eder / The author acknowledges that they received no external funding in support of this research.
Telif Hakkı ve Lisans / Copyright & Licence	Dergimizde yayın yapan yazarlar CC BY-NC 4.0 kapsamında lisanslanan çalışmalarının telif hakkını saklı tutar / Author publishing with the journal retains the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Devletleri ve toplumları zarara uğratan faize karşı ülkemiz ve ülkemiz dışında İslami yahut ekonomik kaygılarla gelişen toplumsal tepki ve karşı duruş, beraberinde faizsiz bankacılık uygulamasına da ilgiyi arttırmıştır. Bu minvalde faizsiz bankacılığa dair akademik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar, katılım bankacılığının teorik ve pratik yönü ile mevcut uygulamaların fıkhi açıdan tahlili olmak üzere çeşitlilik göstermektedir. Bunlar arasında en fazla dikkat çeken çalışmalar, çağdaş uygulamaların fıkhi durumunu ele alanlardır. Bu çalışmalardan biri de Cemal Kalkan'ın *Mudâra Sözleşmesinde Kâr* isimli doktora çalışmasıdır. Kalkan'ın ilgili tezi ele aldığımız kitabının önsözünde de belirtildiği üzere kısmi düzeltmelerle kitaplaştırılarak yayımlanmıştır. Faizsiz bankacılığın önemi ve bu konuya dair yoğun ilgi bir arada düşünüldüğünde çalışma son derece dikkat çekicidir.

Çalışma giriş ve altı ana bölümden oluşmaktadır. Yazar kitapta neleri konu edindiğini ayrıntılı bir şekilde giriş bölümünde açıklamış ve konusu dışında bıraktığı meseleleri de belirtmek suretiyle çalışmasının sınırlarını çizmiştir. Öyle ki kitabın giriş bölümünü okuyan kişilerin zihninde kitapta neler bulacaklarına dair net bir bilgi oluşuyor. Yine yazar kitabın ana konusu etrafında hangi sorulara cevap aradığını belirtmiş ve bu soruları ilgili bölümlerde cevaplandırmıştır. Bu açıdan kitabın giriş kısmıyla bölümler ve başlıklarla içeriklerin uyumlu ve tutarlı olduğunu belirtmemiz gerekir. Yazar giriş bölümünde araştırmanın çerçevesini ve kaynaklarını ortaya koymuş, araştırmanın etrafında dönen temel kavramları açıklamıştır. Devamla hem mudâra hem de kârâ dair yapılan çalışmaları ve istifade ettiği literatürü belirtmiş, bu çalışmalara dair gerekli açıklamalar ve tanıtımlarda bulunmuştur. Bu açıdan oldukça yol gösterici bir yapı arz etmektedir.

Yazarın diğer yazarlardan ayrılan yönü, özellikle daha önce hep "mudâra" şeklinde kullanılagelen kavramı "mudâra" şeklinde kullanmayı önermesidir. Yazar birinci bölümde mudâra sözleşmesi başlığı altında bu sözleşmenin tanımı, mahiyeti, meşruiyeti, tarihsel gelişimi, şartları ve çeşitleri gibi konuları ele almıştır. Meşruiyetine dair gâî yorumla delil olarak ileri sürülen ayetleri ortaya koymuş, takriri sünnetleri de ifade etmiştir. Ancak ilgili takrirlerin geçtiği fûrû' metinleri belirtmenin yanında senetleri görmek açısından hadis kaynaklarının belirtilmesi de isabetli olabilirdi. Yazarın commenda, iska yahut Mısır'daki tasarruf sandığı örneklerinde olduğu gibi geçmiş dönem mudâra uygulamalarından ve bunlara benzer uygulamalardan bahsetmesi bu tür uygulamaları bir arada görmek açısından faydalı olmuştur.

Yazar mudâra benin kefalet, şirket vb. işlemlerle ortak ve farklı yönlerini ortaya koymuş, bu şekilde okuyucunun zihninde oluşabilecek muhtemel benzetmelere doğrudan değinmiştir. Örneğin mudâra benin başlangıç itibarıyla bir ortaklık olmadığını, dolayısıyla diğer şirket akitlerinden ayrıldığını belirtmiştir. Yazar mudâra benin "Kuruluş ve Şartları" alt başlığı altında söz konusu akde fıkıh mezheplerinin yaklaşımlarını belirtmiş, mudâra benin hangi yollarla yapılabileceğini örneklerle ifade etmiştir. Nihayet müellif kapsam ve sınırlılıklarını da belirterek klasik mudâra ve çağdaş mudâra benini karşılaştırmış ve ikisi arasındaki ortak

ve farklı yönleri ortaya koymuştur. Böylece günümüzde katılım bankacılığındaki mudâraibe uygulamasının daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Yazarın mudâraibe etrafında dönen hükümlerin sebeplerini de ifade etmesi ve bunları farklı fikhî meselelerle de bağdaştırması çalışmayı faydalı hale getirmiştir. Mesela mudâraibe haber verilmeden yapılan kasti azlin geçersiz olmasının temelinde vekile haber verilmeden görevden alınmasının geçersiz olduğu belirtilmiştir. Yine kıyas edilen meseleler izah edilmiş, yapılan itirazlar ve aksi görüşler de belirtilmiştir.

İkinci bölümde kâr konusunu ele alan yazarın modern dönemde oluşmuş disiplinlere kâr çeşitliliği sadedinde değinmesi konu başlığının ne boyutta çeşitli disiplinlere konu olduğunu anlamak açısından önemlidir. Yazar kâr ile ilgili kavramları ele aldığı alt başlıkta fâide kelimesini açıklarken bu kelimenin hatalı olarak faiz yerine kullandığını ifade etmiştir. Arap dünyasında bu şekilde hatalı kullanılan kelimenin Türkçe literatürde de şayet kullanılması söz konusu ise, bunu örneklendirmesi uygun olabilirdi. Eserde kâr ile ilgili kavramlar ele alınmış, bunların benzer ve farklı yönleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Yazar kârın meşruiyetini ilgili başlığın altında ele alırken faize dair açıklamalarına bir önceki başlık altında kâr ile ilgili kavramları açıklarken yer verdiği ribâ-kâr benzerliği ve farklılığı konusu içerisinde yer vermesi daha uygun olurdu. Yazarın bu konuya burada yer vermiş olması muhtemelen meşru olan kârın gayr-ı meşru olan ribâ ve faizden farklı olduğunu ortaya koyarak meşruiyetini tespit içindir. Ancak hem konu bütünlüğü açısından hem de kısmen de olsa tekrara düşmüş olmamak için önceki başlık altında değerlendirilmesi daha uygun olabilirdi.

Üçüncü bölümde klasik mudâraibedeki kâr meselesi ele alınmıştır. Yazar meseleleri ele alırken konu etrafındaki hükümleri mezheplerin temel eserlerine dayandırması çalışmanın bilimsel anlamda güvenilirliğini arttırmıştır. Bu bölümde kârın hesaplanması alt başlığı altında (sayfa 141) bazı yerlerde verilmek istenen oransal rakamlar sehven verilmemiştir. Konunun anlaşılması sebebiyle okuyucunun zihninde bir oran belirse de bu, düzeltilmesi gereken bir noktadır. Kârın dağıtılması başlığı altında müfred ve mürekkeb mudâraibe kârlarının dağıtımı örnek tablolar üzerinden anlatılmış, bu da konunun daha iyi anlaşılmasına vesile olmuştur. İtalik ile belirtilen kimi yazılar numaralandırılmamıştır ve bu ise, yazara ait olduğu izlenimi verse de aidiyeti konusunda okuyucuda kafa karışıklığı oluşturabilecek bir durumdur. Eserde konuya göre kullanılan kaynaklar gayet yeterli ve yerli yerince olmuştur. Mesela klasik mudâraibe işlenirken konuya yönelik birçok klasik kaynağa müracaat edilmiş ve mezheplerin temel eserlerine başvurulmuştur.

Dördüncü bölümde yazar çağdaş mudâraibe ve işleyişini konu edinmiştir. Bu minvalde yazar çağdaş mudâraibenin işleyişini tüm aşamalarıyla ve detaylıca ortaya koymuştur. Yine modern dönem mudâraibe etrafında dönen görüşlerin ele alınması, eksik ve hatalı yerlerinin tespitle düzeltilmesi çalışmanın hem güncelliğini hem de özgünlüğünü ortaya koymaktadır.

Beşinci bölümde yazar katılma hesabı ve kârı başlığı altında ele aldığı konuları okuyucunun aklında soru kalmayacak şekilde ele almıştır. Ayrıca kârın hesaplanması alt başlığında kârın

hesaplanmasında kullanılan yöntemleri ele aldıktan sonra bunları örnek tablolarla ele almış olması bu yöntemin pratikte nasıl işlediğini ortaya koyması yönüyle konuyu daha anlaşılır kılmıştır. Bu konuda hesap birimi yöntemi ve nümer yöntemi olmak üzere iki yöntem kullanılmaktadır. Birçok ülkede nümer yöntemi kullanılırken Türkiye’de birim-hesap değeri yöntemi yöntemi kullanılmaktadır. Nümer yönteminde kârın belirlenmesi için sermayedarın yatırdığı meblağ ile bu meblağın katılma hesabında kaldığı süre dikkate alınmaktadır. Kâr hesaplanırken öncelikle bankanın payı ayrılmaktadır. Eğer banka katılma hesabına kendi sermayesini katmışsa sermayesinin kârını diğer hesap sahipleriyle eş zamanlı olarak almaktadır. Hesap sahiplerinin kârları, sermayelerinin katılma hesabında kalış süresi ve sermayenin miktarı hesaba katılarak belirlenmektedir. Yazarın tespitlerine nümer yöntemiyle birim-hesap değeri yöntemi arasında her iki yöntemin esasına ilişkin önemli bir fark yoktur ve çağdaş literatürde aralarındaki fark tam olarak açıklanamamıştır.

Çalışmada banka kanunlarının ve yönetmeliklerin dikkate alınmasının yanı sıra Mecmau’l-fıkhî’l-İslâmî gibi kurum ve kurulların fetvalarının da bu meyanda incelenip konuya dahil edilmesi araştırmanın ciddiyetini göstermesinin yanında güvenilirliğini ve bilimsel olarak niteliğini de arttırmıştır. Yazar Ürdün İslam Bankası’nın mali yıl sonu kâr hesaplamasının katılma hesabı ile ilgili kalemlerini sırasıyla verdikten sonra ülkemizdeki katılma hesabı kârının dağıtımına örnek bulmak üzere yine yazarın kendi doktora tezine atıfta bulunulmuştur. Fakat konunun önemine binaen kitapta örneğe yer verilmesi uygun olabilirdi. Son bölüm olan altıncı bölümde klasik ve çağdaş mudârabenin kâr ve zarar açısından mukayesesi yapılmıştır. Eserin genel olarak özeti sayılabilecek bu kısım okuyucunun tekrar geriye dönmeden buraya kadar okuduklarını bir arada kısaca bulabildiği değerli bir bölüm olmuştur. Sonuç kısmında da genel bir değerlendirme sayılabilecek şekilde ulaşılan neticeler serdedilmiştir. Son olarak yazar faizsiz bankacılık etrafında araştırılmayı bekleyen kimi konu başlıklarını araştırmacıların dikkatine sunmuştur.

Eser boyunca yazarın bazı terkiplerin Arapça kullanımını vermesi ve kavramların sözlük ve terim manalarını açıklarken kavramların Arapça ifadelerini belirtmiş olması kavram ve terkiplerin daha iyi anlaşılmasına imkân sağlamıştır. Kitapta tolere edilebilecek seviyede kimi yazım yanlışları mevcuttur. Bununla beraber gerektiği halde iki nokta kullanımının terk edilmesi büyük bir sorun teşkil etmese de dikkatlerden kaçmayan bir husustur. Tüm bu değerlendirmeler neticesinde diyebiliriz ki yazar emek mahsulü çalışmasında mudârabeye ve kâr başlıklarını klasik ve modern kullanım ve işleyişini gözeterek etraflıca ele almış ve bu çalışmasıyla faizsiz bankacılığa dair literatüre çok değerli bir katkıda bulunmuştur.